

Сергій Новописьменний,
м. Полтава, Україна

УДК 378.147:005.336.2

ХАРАКТЕРИСТИКА ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ БАЗОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ З ОСНОВ ЗДОРОВ'Я

В статті на основі аналізу теоретическої літератури і власного практичного досвіду викладання дисциплін оздоровитального циклу охарактеризовані комплекс педагогічних умов формування базових компетенцій майбутнього вчителя по основам здоров'я. Теоретически обґрунтовані педагогічні умови формування базових компетенцій майбутніх учителів по основам здоров'я в процесі вивчення професійно орієнтованих дисциплін, в єдинстві трьох складових: професійно орієнтоване освітнє середовище випускної кафедри; розробка електронного навчально-методического забезпечення для вивчення професійно орієнтованих дисциплін; технологія «3 І» (ініціативність, інтерактивність, інтеграція).

Ключевые слова: *основи здоров'я, майбутній вчитель по основам здоров'я, базові компетентності, компетентнісний підхід, педагогічні умови.*

On the basis of theoretical analysis of literature and own practical experience of teaching health sciences cycle characterized by a complex of pedagogical conditions of formation of core competencies of the future teacher on the basis of health. Theoretically grounded pedagogical conditions of formation of core competencies of future teachers on the basics of health in the process of studying professionally oriented disciplines in the unity of three components: a professionally oriented educational environment issuing department; the development of electronic training and methodological support for the study of professionally oriented disciplines; technology "3 I" (creativity, interactivity, integration).

Key words: *foundation of health, the future teachers in basic health, basic competence, competence approach, pedagogical conditions.*

На сучасному етапі соціально-економічного, суспільно-політичного, духовного розвитку України формування культури здоров'я та здорового способу життя української нації, зокрема, учнівської та студентської молоді, є одним із стратегічних напрямів розвитку здорового українського суспільства. У зв'язку з цим вища педагогічна освіта має створювати максимально сприятливі умови для формування компетентного, конкурентоспроможного, висококваліфікованого, мобільного вчителя з основ здоров'я – вчителя-професіонала. Сьогодні в Україні більше 20000 ВНЗ, а отже мінімальна потреба в учителях з основ здоров'я – 20 тисяч осіб. Тому за останні роки педагогічні ВНЗ активно розпочали підготовку майбутніх учителів з основ здоров'я.

Проблема формування компетентностей майбутніх фахівців галузі здоров'я людини була предметом наукових досліджень таких авторів: О. Онопрієнка [12], Н. Левінець [11], І. Іваній [8], Д. Вороніна [3], Т. Бондаренко [2].

Метою нашої статті є розкрити специфіку педагогічних умов формування базових компетентностей майбутніх вчителів здоров'я.

Педагогічні умови, як зазначають С. Висоцький, Ю. Колос, є сукупністю об'єктивних можливостей змісту навчання, методів, організаційних засобів його здійснення, коли забезпечується успішне розв'язання поставленого педагогічного завдання. У цьому контексті умови виступають у ролі динамічного регулятора інформаційних, особистісних, психологічних і педагогічних факторів навчання [10].

Педагогічні умови формування базових компетентностей майбутніх учителів основ здоров'я – це комплекс можливостей, технологій та засобів організації процесу вивчення професійно орієнтованих дисциплін, що забезпечують ефективність та результативність формування базових компетентностей майбутніх учителів основ здоров'я.

До таких педагогічних умов ми відносимо:

1. Професійно орієнтоване освітнє середовище випускаючої кафедри з підготовки МУОЗ;
2. Розробку електронного НМЗ для вивчення професійно орієнтованих дисциплін;
3. Технологію «ЗІ» (ініціативність, інтерактивність, інтеграція).

Обґрунтуємо їх з позиції сучасної педагогічної науки та практики.

1. Професійно орієнтоване освітнє середовище випускаючої кафедри по підготовці МУОЗ

Важливою в організації навчально-виховного процесу, особливо у формуванні базових компетентностей майбутніх учителів основ здоров'я, є загальноуніверситетська атмосфера, яку створюють традиції педагогічного ВНЗ, мікроклімат колективів науково-педагогічних працівників та студентських академічних груп, відношення доброзичливості та взаємної відповідальності між суб'єктами педагогічного процесу.

Метою і результатом навчання у педагогічному ВНЗ є певний тип самостійної особистості – компетентного професіонала, підготовленого до включення у реальний педагогічний процес, що обумовлює необхідність проектування у ньому професійно орієнтованого освітнього середовища.

А. Ісаєв, Н. Платошина пропонують декілька трактувань поняття «*професійно орієнтованого освітнього середовища* ВНЗ». Професійно орієнтоване освітнє середовище розглядається як система ключових факторів, що визначають утворення і розвиток особистості: соціум, суспільно-політичний лад країни, природне та соціокультурне середовище (містить культуру педагогічного середовища), засоби масової інформації, випадкові події; як сукупність емоційного мікроклімату, особистісного благополуччя кожного студента, особливостей субкультури ВНЗ, у результаті взаємодії яких відбувається становлення особистості студента; як частина соціокультурного простору, зона взаємодії освітніх систем, їх елементів, освітнього матеріалу та суб'єктів освітніх процесів; як предметно-просторове оточення студента, в якому він здійснює свою навчальну діяльність, розширене за рахунок інформаційного середовища [7].

ПООС випускаючої кафедри з підготовки МУОЗ можна зобразити за допомогою схеми (рис. 1). Зазначимо, що ПООС випускаючої кафедри з підготовки МУОЗ створюється за допомогою спілкування та взаємодії студентів-МУОЗ з науково-педагогічними працівниками кафедри у процесі діяльності складових ПООС.

Сьогодні створення ПООС – основна риса методики професійної освіти, що забезпечує підготовку МУОЗ до педагогічної та здоров'язбережувальної діяльності, формування БК МУОЗ. Таке середовище має стати, з одного боку, засобом інтеграції навчальної, методичної та комунікативної діяльності суб'єктів педагогічного процесу у педагогічних ВНЗ, а з іншого – педагогічною умовою, здатною забезпечити формування БК МУОЗ, високу ефективність самоосвіти та фахового самовдосконалення МУОЗ за період навчання у ВНЗ. ПООС зміщує акценти зі взаємодії науково-педагогічного працівника та студента на взаємодію МУОЗ із освітнім середовищем.

2. Розробка електронного НМЗ для вивчення професійно орієнтованих дисциплін, як педагогічна умова формування БК МУОЗ, передбачає зміщення акцентів на створення електронних засобів навчання, дистанційних курсів, персональних веб-сайтів.

До ЕЗН дослідники відносять електронні підручники й посібники, електронні навчально-методичні комплекси, комп'ютерні тести, дистанційні курси тощо.

Здатність розробляти ЕЗН – це інформаційно комунікаційні БК МУОЗ, тому у процесі навчання у педагогічному ВНЗ доцільно орієнтувати студентів на формування навичок розробки ЕЗН, що у майбутній професійній діяльності уможливлять МУОЗ урізноманітнити та оптимізувати навчально-виховний процес у загальноосвітньому навчальному закладі.

Розробка електронного НМЗ для вивчення професійно орієнтованих дисциплін у нашому дослідженні – це процес створення ЕЗН, дистанційних курсів, персональних веб-сайтів і є спільною творчою діяльністю студентів МУОЗ та науково-педагогічних кадрів ВНЗ.

Спільна творча діяльність, як зазначає Е. Лузік, є умовою формування БК МУОЗ, оскільки тільки творча, вільна, здатна на самоздійснення особистість, спроможна долучатися до соціальної співтворчості, прогнозувати та впливати на зміни у суспільстві.

Рис. 1. ПООС випускаючої кафедри по підготовці МУОЗ

Електронний НМКД (ЕНМКД) – це комплекс спеціально розроблених матеріалів, подано у вигляді гіпертекстового середовища, що є цілісним утворенням та забезпечує опанування студентами певної навчальної дисципліни та формування БК МУОЗ. Такий ЕНМКД науково-педагогічні працівники розробляли спільно зі студентами-МУОЗ: науково-педагогічні працівники готували інформаційне наповнення комплексу, розробляли лекційний, лабораторно-практичний матеріали, а студенти допомагали форматувати документи, розробляли презентації, розміщувати матеріали у комп'ютерну оболонку.

3. Технологія «3І» (ініціативність, інтерактивність, інтеграція), як педагогічна умова формування БК МУОЗ, полягає у створенні такої педагогічної технології, що уможливила б ефективне формування БК МУОЗ у процесі їх професійної підготовки.

Поняття «технологія» (від гр. *techne* – мистецтво, майстерність; *logos* – наука, поняття, вчення) означає сукупність методів обробки, виготовлення, зміни стану, властивостей, форми матеріалу, що здійснюються під час виготовлення продукції [1].

У педагогічній літературі поширеним є поняття «педагогічна технологія», у трактуванні якого дослідники не мають одностайної думки.

У нашому дослідженні технологію формування БК МУОЗ ми називаємо *Технологією «3І»*, де 3 І – це *ініціативність, інтеграція, інтерактивність*.

Технологія «3І» – це прийоми діяльності виховання МУОЗ, що забезпечують формування БК МУОЗ.

Суть цієї технології полягає у:

1) *реалізації принципу ініціативності*: в ініціативності науково-педагогічних працівників щодо застосування педагогічних інновацій та інтерактивних методів навчання та у формуванні ініціативності студентів-МУОЗ, як складної багатфункціональної якості особистості, що слугує інтегративною основою взаємозв'язку інших якостей особистості, а саме, цілеспрямованості, активності, самостійності, самодисциплінованості тощо, розвиток яких відбувається через реалізацію ініціативних дій [13].

2) *реалізації принципу інтерактивності*: вибудовуванні інтерактивного навчально-виховного процесу, що базується на паритетній взаємодії «науково-педагогічних працівників ВНЗ – студент-МУОЗ» та орієнтовану на освіту протягом життя [6].

3) *реалізації принципу інтеграції навчання*. Інтеграція – процес і результат створення нерозривного, єдиного, цілісного. У контексті нашого дослідження – це поєднання педагогічної технології зі здоров'язбережувальними технологіями. Отже інтеграція дає змогу використовувати нестандартні форми професійної діяльності, творити нові технології [9].

Фактично, *Технологія «3І»* – це поєднання педагогічної технології із здоров'язбережувальними технологіями.

Погоджуючись з М. Гриньовою, під здоров'язбережувальними технологіями навчання будемо розуміти цілісну технологічну навчальну систему, що містить інтеграцію технічного, дидактичного та здоров'язбережувального освітнього середовища, в умовах якого послідовність упорядкованої сукупності дій та операцій забезпечує цілісну систему управління навчальною діяльністю студентів-МУОЗ. Створення здоров'язбережувального освітнього середовища, наголошує дослідниця, передбачає їх впровадження в освітніх технологіях, у змісті яких основне смислове навантаження реалізує термін «здоров'язбереження», що означає ситуацію, коли сутнісні ознаки освітніх технологій конкретизують їх зміст крізь призму цього поняття та корелятивних до нього термінів «здоров'я» та «здоровий спосіб життя» [5].

У нашому дослідженні ми використаємо таку класифікацію здоров'язбережувальних технологій, яку пропонує М. Гончаренко:

- *медико-гігієнічні технології* (дотримання санітарно-гігієнічних норм, надання повноцінної медичної допомоги суб'єктам навчально-виховного процесу тощо);
- *фізкультурно-оздоровчі технології* (загартовування, розвиток в учнів та студентів сили, швидкості, гнучкості, витривалості);
- *екологічні здоров'язбережувальні технології* (підвищення рівня духовно-етичного здоров'я учнів та студентів, формування у них екологічної свідомості та прагнення до збереження навколишнього середовища);
- *технології забезпечення безпеки життєдіяльності* (дотримання правил пожежної безпеки, охорони праці, цивільної оборони тощо);
- *лікарсько-оздоровчі технології* (реалізація принципів лікувальної педагогіки та лікувальної фізкультури);
- *соціально-адаптуючі та особистісно розвивальні технології* (впровадження у навчально-виховний процес програм соціальної та сімейної педагогіки, соціально-психологічних тренінгів для вчителів, МУОЗ, учнів та їх батьків);
- *здоров'язберігаючі освітні технології* (застосування психолого-педагогічних методів і прийомів, спрямованих на здоров'язбереження дітей, студентів та підвищення ефективності навчально-виховного процесу) [4].

Технологія «3І» є синергією педагогічної технології та здоров'язбережувальних технологій і базується на використанні таких інтерактивних форм навчання як бінарні навчальні заняття, круглі столи, тренінги, майстер-класи у поєднанні з ЕЗН, ДК, що знайшли відображення в *Інтегрованому експрес-курсі «Формування базових компетентностей майбутніх учителів з основ здоров'я»*. Особливістю цієї технології є організація інтерактивного спілкування МУОЗ з науково-педагогічними працівниками через їх персональні веб-сайти, не

заперечуючи і не лишаючи студентів живого спілкування з ними (взаємодія «науково-педагогічні працівники ВНЗ – студент-МУОЗ»).

Зміст цієї технології є сукупністю педагогічних умінь, прийомів реалізації педагогічного впливу та взаємодії, що сприяють формуванню БК МУОЗ у процесі вивчення професійно орієнтованих дисциплін.

Таким чином, нами проаналізовано особливості формування базових компетентностей майбутніх вчителів здоров'я в практиці вітчизняної та світової педагогічної науки. Теоретично обґрунтовано та експериментально *перевірено* педагогічні умови формування базових компетентностей майбутніх учителів з основ здоров'я у процесі вивчення професійно орієнтованих дисциплін, що охоплюють 1) професійно орієнтоване освітнє середовище випусканої кафедри з підготовки майбутніх учителів з основ здоров'я; 2) розробку електронного навчально-методичного забезпечення для вивчення професійно орієнтованих дисциплін; 3) технологію «3І» (ініціативність, інтерактивність, інтеграція).

Подальші дослідження вбачаємо у розробці комплексної методики формування базових компетентностей майбутніх вчителів основ здоров'я та впровадженні її у навчальний процес педагогічних ВНЗ.

Використанні літературні джерела

1. *Алфімов Д. В.* Структурно-змістовний контент поняття технології [Електронний ресурс] / Д. В. Алфімов // Науковий вісник Донбасу. – 2011. – № 3. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/nvd_2011_3_2.pdf
2. *Бондаренко Т. Є.* Визначення структури здоров'язберігаючої компетентності майбутніх вчителів біології [Текст] / Т. Є. Бондаренко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, 2012. – № 1 (19). – С. 214-223.
3. *Воронін Д. Є.* Здоров'язберігаюча компетентність студента в соціально-педагогічному аспекті [Текст] / Д. Є. Воронін. Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту, – 2006. – № 2. – С. 25-28.
4. *Гончаренко М. С.* Поняття «валеопедагогіка» та «педагогічна валеологія» у психолого-педагогічній літературі [Текст] / М. С. Гончаренко, С. Є. Лупаренко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – Суми : СумДПУ, 2010. – № 1 (3). – С.30–38.
5. *Гриньова М. В.* Проблеми застосування здоров'язбережувальних технологій у загальноосвітньому навчальному закладі [Текст] / М. В. Гриньова // Тези доповідей XIII міжнародної науково-практичної конференції [Валеологія: сучасний стан, напрямки та перспективи розвитку], (9 квітня – 11 квітня 2015 р.), – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – С. 32–35.
6. *Гриньова М. В.* Саморегуляція : навч.-метод. посіб. [Текст] / М. В. Гриньова. – Полтава : АСМІ. – 2008. – 286 с.
7. *Исаев А. В.* Проектирование профессионально-ориентированной образовательной среды в вузе [Текст] / А. В. Исаев, Н. А. Платошина // Известия Волгоградского государственного технического университета. – 2012. – Вып. № 9. Том 11. – С.69-72.
8. *Іваній І. В.* Характеристика сутності здоров'язберігаючої компетентності вчителя фізичної культури [Текст] / Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту, 2013. – № 3. – С. 18-22.
9. *Коджаспирова Г. М.* Педагогика: учебник [Текст] / Г. М. Коджаспирова. – М. : Гардарики, 2004. – 528 с.
10. *Колос Ю. З.* Формування інформаційно-технологічних компетентностей майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 [Текст] / Колос Юлія Зіновівна. – К., 2010. – 230 с.
11. *Левінець Н.* Здоров'язбережувальна компетентність сучасного вихователя як важлива складова професійної готовності. Вісник Інституту розвитку дитини. Сер.: Філософія, педагогіка, психологія, – 2014. – Вип. 36. – С. 88-94.

12. *Онопрієнко О.В.* Формування базових професійних компетентностей майбутнього вчителя фізичної культури у процесі вивчення фахових дисциплін: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 [Текст] / О. В. Онопрієнко ; Черкас. нац. ун-т імені Б. Хмельницького. – Черкаси, 2009. – 20 с.

13. *Трошкін О.В.* Педагогічні умови розвитку ініціативності майбутніх дизайнерів у процесі навчально-творчої діяльності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 [Текст] / Трошкін Олександр Васильович. – Донецьк, 2004. – 227 с.

Bibliography

1. *Alfimov D. V.* Strukturno-zmistovnyi kontent poniattia tekhnologii [Elektronnyi resurs] / D. V. Alfimov // Naukovyi visnyk Donbasu. – 2011. – № 3. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/nvd_2011_3_2.pdf

2. *Bondarenko T. Ye.* Vyznachennia struktury zdorov'yazberihaiuchoi kompetentnosti maibutnikh vchyteliv biolohii [Tekst] / T. Ye. Bondarenko // Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii. – Sumskiy derzhavnyi pedahohichniy universytet imeni A. S. Makarenka, 2012. – № 1 (19). – S. 214-223.

3. *Voronin D. Ye.* Zdorov'yazberihaiucha kompetentnist studenta v sotsialno-pedahohichnomu aspekti [Tekst] / D. Ye. Voronin. Pedahohika, psykholohiia ta med.-biol. probl. fiz. vykhovannia i sportu, – 2006. – № 2. – S. 25-28.

4. *Honcharenko M. S.* Poniattia «valeopedahohika» ta «pedahohichna valeolohiia» u psykholohopedahohichnii literaturi [Tekst] / M. S. Honcharenko, S. Ye. Luparenko // Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii. – Sumy : SumDPU, 2010. – № 1 (3). – S.30–38.

5. *Hrynova M. V.* Problemy zastosuvannia zdorov'yazberezhuvalnykh tekhnologii u zahalnoosvitnomu navchalnomu zakladi [Tekst] / M. V. Hrynova // Tezy dopovidei KhIII mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii [Valeolohiia: suchasnyi stan, napriamky ta perspektyvy rozvytku], (9 kvitnia – 11 kvitnia 2015 r.), – Kharkiv : KhNU imeni V. N. Karazina, 2015. – S. 32–35.

6. *Hrynova M. V.* Samorehuliatsiia : navch.-metod. posib. [Tekst] / M. V. Hrynova. – Poltava : ASMI. – 2008. – 286 s.

7. *Ysaev A. V.* Proektyrovanye professyonalno-oryentyrovannoi obrazovatelnoi sredy v vuze [Tekst] / A. V. Ysaev, N. A. Platoshyna // Yzvestyia Volhohradskoho hosudarstvennoho tekhnicheskoho unyversyteta. – 2012. – Vyp. № 9. Tom 11. – S.69-72.

8. *Ivanii I. V.* Kharakterystyka sutnosti zdoroviazberihaiuchoi kompetentnosti vchytelia fizychnoi kultury [Tekst] / Pedahohika, psykholohiia ta medyko-biolohichni problemy fizychnoho vykhovannia i sportu, 2013. – № 3. – S. 18-22.

9. *Kodzhaspyrova H. M.* Pedahohyka: uchebnyk [Tekst] / H. M. Kodzhaspyrova. – M. : Hardaryky, 2004. – 528 s.

10. *Kolos Yu. Z.* Formuvannia informatsiino-tekhnolohichnykh kompetentnosti maibutnikh perekkladachiv u protsesi fakhovoi pidhotovky: dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 [Tekst] / Kolos Yuliia Zinoviivna. – K., 2010. – 230 с.

11. *Levinets N.* Zdorov'yazberezhuvalna kompetentnist suchasnoho vykhovatelja yak vazhlyva skladova profesiinoi hotovnosti. Visnyk Instytutu rozvytku dytyny. Ser.: Filosofiia, pedahohika, psykholohiia, – 2014. – Vyp. 36. – S. 88-94.

12. *Onopriienko O.V.* Formuvannia bazovykh profesiinykh kompetentnosti maibutnoho vchytelia fizychnoi kultury u protsesi vyvchennia fakhovykh dystsyplin: avtoref. dys... kand. ped. nauk: 13.00.04 [Tekst] / O. V. Onopriienko ; Cherkas. nats. un-t imeni B. Khmelnytskoho. – Cherkasy, 2009. – 20 s.

13. *Troshkin O. V.* Pedahohichni umovy rozvytku initsiatyvnosti maibutnikh dyzaineriv u protsesi navchalno-tvorchoi diialnosti: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04 [Tekst] / Troshkin Oлександр Vasylovych. – Donetsk, 2004. – 227 s.